



**Runar Døving**

Forsker ved Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)

## Ikke gjør som mora di sier

Hvorfor tar man ikke imot gode råd? Når jeg setter meg i tannlegestolen, biter jeg igjen munnen så min fantastisk søte og dyktige tannlege Toril Leirskar tålmodig må si «gap opp» to ganger. Hun er på nippet til å si det en tredje gang før jeg gir etter. Psykologer kaller det «regressiv adferd»: Situasjoner som er kjent fra barndommen framkaller barnlige adferdsmønstre.

Nei, «ingen er sykere enn en syk mann». Kvinner er omsorgspersoner, og lengselen etter te, Donald og all kjærlig omsorg man fikk fra mamma som liten, påkaller de mest infantile reaksjoner fra voksne menn. Da blir menn det motsatte av Rambo i ørkenen som syr skuddsårene sine selv, bærende på kvinnen som er offeret i historien og skal beskyttes.

Når menneskelige handlingsmønstre er kollektive og systematiske kaller vi det gjerne kultur. Modres omsorgsplikt og foreldres ansvar er en del av vår kultur, en plikt som ofte varer hele livet. Og man tar ikke foreldrenes plass til en voksen uten opposisjon. Det er påtrengende når naboen forteller hvordan vi bør leve. Når leger ber pasientene om å la være å drikke og røyke fordi det kan skade vår helse, forstår vi det kanskje, men hva gjør vi når vi skal i selskap? Sykdom gjør oss svake og vi blir satt under formynderskap. Da har legen rett og plikt til å gi oss ordre. Da blir legene våre foreldre, men ryggmargen stritter imot, og vi kan ikke annet enn å svare med å være deres trassige unger.

Legevitenskapen er systematisk kumulativ: Forskning bygger på tidligere forskning, som skaper stadig bedre kunnskap om kroppen, slik at diagnosene og behandlingene blir tilsvarende bedre. Et klassisk vitenskapsteoretisk problem er forholdet

mellom vitenskapelig kumulativitet og vitenskapelige paradigmer, som er det systematiske fundament forskningen stiller spørsmål fra. Prinsipielt viste Thomas Kuhn at problemet eksisterer i alle vitenskaper, men innenfor fortolkende vitenskaper blir det paradigmatisk perspektivet elementært. Læring handler like mye om avlæring som om kumulativitet. Den naturvitenskapelige erfaring er derimot basert på testing av hypoteser i et avgrenset eksperiment. Vi samfunnsvitere kaller gjerne slik forskning for reduksjonisme. Man isolerer problemet og fjerner den sosiale konteksten. Et godt eksempel på når medisinsk forskning får problemer med reduksjonisme, er forordninger ved kosthold. I diettforskrifter blir ikke de sosiale bivirkningene beskrevet: Det er bare det som er påvist medisinsk som kan stå på pillens bakside, ikke de sosiale problemer. Når sangen «skam til den som ikke brudeparets skål vil drikke» synges, er det ikke lett å være pasient.

Vitenskapen lærer av andres erfaringer, men det gjør ikke nødvendigvis mennesker eller kulturer. Kulturer beveger seg ikke, de blir ikke bedre over tid, de bare forandres. Kulturer kan være paradigmatisk, men ikke kumulativ. Vi voksne vet at det ikke er særlig smart å drikke for mye, og de fleste av oss vet at med en brukerdose for mye alkohol, er det på tide å bytte ut dopen med vann en periode for å kontrollere rusen. Det er dumt å klå på damene i fylla. Det ser tåpelig ut, det blir dårlig mottatt, og skaper masse problemer. Dette er også kumulativ kunnskap: Roman etter roman og tonnevis av sosiologisk litteratur kan fortelle oss om fyllas problemer, men hjelper det når vi vil våre barns beste? Nei. Å lære av andres erfaringer er vanskelig.

Romanene forteller oss imidlertid også en grammatikk, en slags forventet struktur for hvordan vi skal bli. Og i dette systemet må vi ta avstand fra mammas torsk, begynne å røyke, eller gjøre andre dumme ting, før vi selv kan bli voksne og ansvarsfulle. Dette kalles selvstendigjøring, trassalder eller ungdomsopprør.

I dette perspektivet er det ikke rart at legestanden har en autoritet som blir tolket som arrogant. Men ansvaret for den paternele arrogansen ligger vel så mye hos fortolkeren som hos den som formidler budskapet. Det er en strukturell relasjon, der noen under tvil intimerer våre foreldres plass uten av vi skjønner det, og da reagerer vi med kroppen. Når legen med god grunn bruker imperativen: «Spis en pille til måltidet», reagerer vi analogt med trettenåringen som får beskjed om å spise torsk. Vi sier «torsk er æsj» og «voksne er så treige», går på McDonald's og spiser oss tøffe. Det skulle ikke forundre meg om det var mange som smugrøker for sine leger.

Under kortfilmfestivalen i Grimstad blir Karius og Baktus vist på storskjerm ute hvert eneste år. Forestillingen er gratis og oppmøtet enormt. Publikum synger med, og kan alle replikkene utenat. Ingen replikk skaper høyere brøl, enn «ikke gjør som mora di sier, Jens! Ikke gjør som mora di sier!» Jeg antar at det også kan stå en og annen lege på brygga som skråler med – også hun med en forbudt pils under armen.

### I neste nummer:

- Forsdahl-Barker-hypotesen
- Folat og nevrallrørsdefekter
- Alkohol i svangerskapet
- Smerter og kreft
- Keisersnitt uten morens samtykke
- Legemidler utgått på dato